

Werkgroep (Nieuwe) Armoede

Notie t.b.v. regietafel 2 maart 2021

Inhoudsopgave

1. Inleiding: nieuwe armoede als gevolg van de coronacrisis

2. Wat is er nodig?
 - a) Middellange termijn aanpak voor **aflopende steunpakketten**
 - b) Versimpeling **complex toeslagenstelsel**
 - c) Wegnemen van belemmeringen bij **perspectiefbanen**

1. Inleiding

(Nieuwe) armoede als gevolg van de coronacrisis

Door de coronacrisis zijn veel inkomens het afgelopen jaar drastisch veranderd. De gevolgen van die veranderingen zijn vaak nog niet zichtbaar, omdat de steunpakketten deze gevolgen dempen. Toch is het aannemelijk dat nieuwe armoede ontstaat, zeker wanneer steunpakketten aflopen, uitstel van verplichtingen ophouden en mensen en bedrijven door hun laatste reserves gaan. Nieuwe armoede is een breed begrip dat langs verschillende wegen is geagendeerd (SER/SCP, zie Halsema).

Eind 2020 waren er een kwart miljoen lopende WW uitkeringen en circa 50.000 Tozo uitkeringen. Bijstandsuitkeringen lopen op, terwijl de grootste toename nog wordt verwacht. De NOW regeling houdt meer dan 1 miljoen banen in stand. De werkloosheid loopt in 2021 op tot boven de 6%. Vooral jongeren, werknemers met een flexibel arbeidscontract en zzp'ers worden geraakt. Minstens 75.000 huishoudens komen binnen 3 maanden in financiële problemen na inkomensverlies, ondanks het sociale vangnet van de WW en de Tozo. Ruim 175.000 huishoudens kunnen na verlies van werk binnen een half jaar hun maandlasten niet meer dragen. Zelfstandigen zijn extra kwetsbaar, zelfs met steunregelingen, omdat deze niet alle misgelopen inkomsten dekken. Een deel van de ondernemers is ruim door de buffers heen en ziet de schuldenlast snel oplopen.

Drie thema's die extra aandacht vragen

De commissie Depla legt de focus op het voorkomen en verzachten van maatschappelijke gevolgen van de coronacrisis, ook waar het over nieuwe armoede gaat. Dat wil niet zeggen dat de voorliggende vraagstukken nieuw zijn, maar ze krijgen met corona extra scherpte, raken grotere groepen en treffen sommige mensen voor het eerst in hun leven. Bij de keuze voor ondergenoemde thema's hebben we ook gekeken of de vraagstukken al door anderen geadresseerd zijn en/of onvoldoende maatschappelijke aandacht krijgen. Een laatste overweging is dat het thema nu aandacht vraagt en niet kan wachten op de vorming van een nieuw kabinet. Op basis van bovenstaande afwegingen komen we tot drie volgende thema's:

- Aflopende steunpakketten
- Versimpeling complex toeslagenstelsel
- Perspectiefbanen

Focus op 3 thema's binnen breder pakket arbeidsmarktmaatregelen

Afloop steunpakketten, versimpeling toeslagenstelsel, perspectiefbanen

Korte termijn

Maatregelen gericht op aflopende steunpakketten

- Zorg ervoor dat als steunpakketten aflopen dat gemeente **vangnetten kunnen waarborgen en de ruimte krijgen** dat te doen.
- **A) Mbt zelfstandigen:**
 - Toeleiden naar (tijdelijk) werk in loondienst
 - De-escaleren schuldproblematiek
 - Ondersteuning voor het bedrijf
- **Vraagt om:**
 - extra ondersteuningscapaciteit
 - proactieve benadering
 - Andere criteria schulden?
- **B) Mbt werknemers van omvallende ondernemingen**
 - Toeleiden naar omscholing en/of werk
 - De-escaleren schuldproblematiek
- **Vraagt om:**
 - Zie maatregelen middellange termijn

Middellange termijn

Betere toegang tot werk en participatie voor groepen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt

- **Verhoog P-budget** zodat gemeenten de groep die langdurig werkloos is passende ondersteuning kan bieden
- Ruimte binnen de P-wet om **soepeler om te kunnen gaan met flexibele inkomsten uit werk** en deze beter kunnen verrekenen en zodat mensen beperkt bij mogen verdienen
- **Schaf de kostendelersnorm af**
- **De perspectiefbaan:** permanent werk voor groep die moeilijk aan het werk komt, ipv herhaaldelijke reïntegratietrajecten

Dezelfde zekerheid en scholing voor lageropgeleide flexibele medewerkers als voor vaste medewerkers

- Zorg dat er meer inkomenszekerheid ontstaat door het **uitbannen van oproep-, nul-uren contracten en schijnzelfstandigheid**
- **Sociaal zekerheidsstelsel voor zelfstandigen** bij arbeidsongeschiktheid en (plotseling) werkverlies. Pas het fiscale stelsel aan zodat werkgevers (opdrachtgevers) hieraan moeten bijdragen.
- **Structureel scholingsfonds met individuele trekkingsrechten** voor iedereen waarvan de omvang omgekeerd evenredig is met wat al via initiële scholing door de samenleving is geïnvesteerd.

Bestaanszekerheid voor minima en eenvoudiger (toeslagen)stelsel

- **Verhoog wettelijk minimumloon en hou de koppeling met de sociale uitkeringen in stand.** Overweeg ook (gedeeltelijk) terugdraaien fiscale wijzigingen om bestaanszekerheid van bijstandsgerechtigden en werknemers met minimumloon te verbeteren.
- Op lange termijn **volledige herziening toeslagenstelsel:** eenvoudig, duidelijkheid, menselijke maat.
Op korte termijn: **versimpeling complex toeslagenstelsel** door automatische toeslagencheck, zodat inkomensondersteuning toegesneden is op persoonlijke situatie van de burger.
- Ruimte voor voeren van inkomensbeleid: toegang tot SUWI-net om minima te wijzen op armoederegelingen. **Ruimere mogelijkheden om categoriale bijzondere bijstand te verlenen.**

Wat is er nodig?

Middellange termijn aanpak voor aflopende steunpakketten

- **Wachten tot 1 juli is te lang.** Al worden steunpakketten verlengd, dan zijn deze niet toereikend.
- **Paniek en wanhoop** slaan echt toe bij ondernemers. Zijn door buffers heen, **schulden** lopen op en daarmee allerlei **sociale problemen**. Er is sprake van een groot **verschil tussen ondernemers in mate van pro-activiteit** en oplossend vermogen.
- Er is **te weinig zicht op de groep zelfstandigen in problemen**. De groep is heel **divers**. Zijn niet alleen de zelfstandig ondernemers zonder personeel, maar ook mkb bedrijven met personeel en veel vaste lasten.
- Aantal faillissementen zit sinds een jaar op extreem laag niveau. Ook **niet levensvatbare ondernemingen worden in stand** gehouden door de steunpakketten, werkt als dempende factor.
- **Als steunpakketten aflopen zijn er globaal 2 type ondernemingen die hulp nodig hebben:**
 1. **Ondernemers die doorkunnen**, maar met een hoge schuldenlast.
 - Ondernemer die bereid is om businesscase aan te passen, kan met **perspectief rijke schuldsanering** goede doorstart maken. Gemeenten hebben een wettelijke taak in hulp in saneringstrajecten, maar gebeurt niet altijd. Veel ondernemers durven deze stap nog niet te maken.
 2. **Ondernemers die nog steeds niet / niet meer doorkunnen**. Dat kan zijn omdat: beperkende maatregelen dat nog niet toestaan; er onvoldoende economische vraag meer is; de onderneming failliet is; er (te) veel persoonlijke, sociale en psychische schade is, wat werken in de weg staat
 - **De heroriëntatie voor deze groep**, bedoeld om stuwmeer bijstandsaanvragen juli te voorkomen, komt nauwelijks van de grond. Uit onderzoek blijkt **dat max 20% van de ondernemers denkt aan heroriënteren**, de rest van de ondernemers wil gewoon door, ook als dat volstrekt niet meer realistisch is.

Oproep aan kabinet:

1. **Verleng indien nodig steunpakketten** na 1 juli of bouw een **overgangperiode** in, zodat ondernemers niet tussen wal en schip vallen.
2. **Handel schuldenproblematiek op enigszins milde wijze af** (met belastingdienst, leveranciers, etc.) bijv. door het (gedeeltelijk) overnemen van schulden en coulante betalingsregelingen. Dit is vaak voor alle partijen voordeliger, zeker als ook de maatschappelijke kosten en baten worden meegenomen. Zorg als gemeenten voor beter inregeling van perspectief rijke schuldsanering.
3. **Zorg voor meer prikkels voor heroriëntatie bij niet-levensvatbare ondernemingen**, inclusief een levensvatbaarheidstoets voor nieuwe ronde TOZO, zowel m.b.t. krediet als uitkering.
4. Geef gemeenten **meer sturingsmogelijkheden in het herstel van de arbeidsmarkt**. Door o.a.:
 - versoepelen regels rondom Social Return On Investment (SROI),
 - afspraken te maken met grote bedrijven die nu steun krijgen (zoals KLM, grote ketens) die na crisis in staat zijn om grote groepen arbeidsperspectief te bieden
 - Een ondersteuningsfonds om nieuwe ondernemingskansen te kunnen verzilveren
5. Middellange termijn: zorg voor **eenvoudigere flexibele aanvullingen op het inkomen voor zelfstandigen en flexwerkers**, totdat het stelsel van arbeidsmarktcontracten en sociale zekerheid daadwerkelijk is gemoderniseerd. (We moeten ervan uitgaan dat er vaker situaties zullen zijn dat er ondernemers zullen zijn met lage inkomens. Zij moeten makkelijker gebruik kunnen maken van tijdelijk aanvullingen op het inkomen.)

Wat is er nodig?

Versimpeling complex toeslagenstelsel

Functie toeslagencheck

Veel mensen krijgen niet de toeslagen en inkomensondersteuning waar ze recht op hebben. Dat komt door de mismatch tussen de vaardigheden van bewoners en de eisen van het systeem. Het gevolg is dat een deel van de mensen te weinig krijgt en moeilijk kan rondkomen. Andere mensen krijgen juist teveel en bouwen zo toeslagschulden op. Een vereenvoudiging van het systeem is niet van vandaag op morgen geregeld en alleen betere voorlichting maakt te weinig verschil. Daarom willen we mensen ontzorgen met een automatische toeslagcheck. Dit is een website (www.toeslagcheck.nl) waar mensen zich vrijblijvend kunnen abonneren op een check op 1600 landelijke en lokale regelingen. Zo krijgen mensen waar ze recht op hebben en verkleinen we de kans op fouten en schulden door onterecht ontvangen toeslagen.

Check in coronatijd

Een grotere groep maakt gebruik van ondersteuning in het kader van regelingen die speciaal voor de Coronatijd ontwikkeld zijn. Deze regelingen zijn relatief eenvoudig, maar de komende tijd zullen veel van de mensen die van deze regelingen gebruik maken aangewezen raken op een meer ingewikkeld systeem. Bovendien zal in de komende jaren door de voorspelde economische situatie een groter deel van de inwoners een onzekere inkomenspositie hebben. Veranderingen van inkomen hebben direct effect op het recht op toeslagen en ondersteuning. Met een automatische toeslagcheck blijft de inkomensondersteuning toegesneden op de persoonlijke situatie van de burger.

Aanpak

Een consortium (zie onder) ontwikkelt momenteel een minimale toeslagcheck. Hierbij worden met toestemming van de burger bankmutaties geanalyseerd op informatie die relevant is voor toeslagen en minimaregelingen. Met extra informatie van het Inlichtingenbureau wordt deze input getoetst aan de databank van Bereken Uw Recht van Stichting Stimulansz en Nibud. Zo kunnen burgers actuele informatie krijgen over waar ze recht op hebben. We willen het consortium in staat stellen om in samenwerking met VNG Realisatie de automatische toeslagcheck uit te breiden naar alle regelingen en op te schalen zodat die 1 juli 2021 beschikbaar is. Of zo snel mogelijk daarna. Bij de distributie van de automatische toeslagcheck wordt extra inzet gepleegd om bewoners uit de 16 gebieden met voorrang aan te sluiten en te ontzorgen.

Kosten

Wij schatten de kosten van ontwikkeling van dit instrument op € 1,2 miljoen.

Oproep aan Kabinet:

- Versimpeling en herziening van gehele toeslagen systeem;
- Een automatische toeslagenchecker in te voeren. Deze check is een uitbouw van de toeslagencheck die is ontwikkeld door de gemeente Rotterdam, Den Haag, NVSI, het inlichtingenbureau, Buddy Payment en Stimulanz.

Wat is er nodig?

Wegnemen van belemmeringen bij perspectiefbanen

Veel mensen die langdurig werkloos zijn en/of een grote afstand tot de arbeidsmarkt hebben gaan van re-integratietraject naar re-integratietraject.

In Het Betere Werk - de nieuwe maatschappelijke opdracht (januari 2020) stelt de WRR dat er door toenemende flexibilisering en inzet van technologie een groep ontstaat die geen baan gaat vinden. Tegelijk is werk psychologisch en sociaal zo belangrijk, dat we mensen niet kunnen 'afschepen' met een uitkering.

De hulp voor mensen die langdurig aan de kant staan zou structureel moeten zijn. Voor deze mensen zou er een 'perspectiefbaan' moeten komen, door sommigen ook wel basisbaan genoemd.

In Amsterdam, Groningen en Oude IJsselstreek wordt al geëxperimenteerd met zulke banen. Er wordt op verschillende wijze invulling aan gegeven. In Amsterdam ligt de nadruk op eenvoudig werk als opstapje naar een reguliere baan. Toch is het faciliteren van een opstapje, zoals de Werkbrigade doet, expliciet niet wat de WRR adviseert. "Deze banen zijn niet bedoeld om door te stromen naar regulier werk, al mag en kan dit soms gebeuren", schrijven de onderzoekers.

Volgens de WRR zijn deze banen ook geen tegenprestatie voor het ontvangen van een uitkering, of een vervanging van de bijstand, zoals eerst het idee was in Oude IJsselstreek. Het experiment in Groningen lijkt de meest pure vorm te zijn, zoals gedefinieerd door de WRR.

De uiteindelijke vraag is hoeveel het de samenleving waard is dat iedereen mee kan doen en goed werk heeft, en of gemeenten de kosten van perspectiefbanen langdurig op zich willen nemen. Het gaat om grote investeringen: de gemeente Amsterdam trekt jaarlijks 11 miljoen euro uit om maximaal 500 mensen deel te laten nemen aan de 'Werkbrigade'. Daar staat tegenover dat de opbrengst van perspectiefbanen groter kan zijn dan de kosten. Dat blijkt uit een onderzoek van de Hanzehogeschool Groningen, evenals uit het onderzoek 'De brede baten van werk' van het Centraal Planbureau (CPB) en het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), zie bijlagen. Zo zouden zorgkosten onder deelnemers kunnen dalen en hoeven gemeenten waarschijnlijk minder aan onderhoud uit te geven. Natuurlijk is het denkbaar dat perspectiefbanen zich uiteindelijk terugbetalen in de vorm van minder gezondheidsklachten of in een geringer beroep op sociale voorzieningen, maar perspectiefbanen dragen vooral bij aan onze welvaart in brede zin.

Oproep aan Kabinet:

- Actieve ondersteuning in de kennisdeling tussen gemeenten (door Divosa/VNG) & zo nodig onderzoek naar de verschillende varianten van perspectiefbanen.